

Emine Odabaşı, Melda Özdemir

Gazi University, Ankara-Turkey
omelda@gazi.edu.tr; emineodabasi@gazi.edu.tr

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2018.13.3.2C0061	
ORCID ID	---	0000-0002-7087-5561
CORRESPONDING AUTHOR	Melda Özdemir	

DERİ YÜZEY SÜSLEMEDE KULLANILAN DİVAL İŞİ TEKNİĞİ İLE YAPILMIŞ BAZI DERİ ÜRÜNLER

ÖZ

Türk toplumunun ilk çağdan bu yana birbirinden güzel örnekler verdiği sanat dallarından biride dericilik sanatıdır. El sanatları ürünlerinin içinde, el yapımı deri ürünleri önemli bir yere sahiptir. Osmanlı döneminde altın çağını yasayan dericilik, ince işçiliği ve tasarımıyla dikkat çekmektedir. Geçmişte kendine özgü nitelikler taşıyarak yapılmış deri sanatı günümüzde de estetik çekiciliği, doğallığı ve sağlamlığı ile kültürümüzün bir yansıması olarak, sanatkarlar ve çeşitli kuruluşlarca yapılmaya devam edilmektedir. Günümüzde süslemeli deri eşya üretimi gittikçe önem kazanmaktadır. Bunun başlıca nedeni derinin doğal bir malzeme oluşu ve modern eşyalarla uyum sağlama özelliğidir. Son yıllarda, bulunduğu mekâna estetik değer katan iç dekorasyonda, tablo ve duvar panoları, resim çerçeveleri, yazı takımları, örtüler ile giyim ve aksesuarlarında da; kolyeler, küpeler vb. gibi ürünler ile günlük yaşamda önemli yer tutmaktadır. Deri ürünlerin yüzey süslemelerinde; boyama, baskı, oyma, applique, keserek işleme, yakma, islatarak şekil verme, dikiş ve işleme vb. gibi teknikler kullanılmaktadır. Yüzey süslemede kullanılan bu tekniklerin her bir birer araştırma konusu olarak incelenecek özelliği sahiptir. Bu çalışmada; deri yüzey süsleme tekniklerinden dival (Maraş) işi incelenmiştir. Geçmişte yapılan işlemeli deri ürün örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: El Sanatları, İşleme, Deri, Yüzey süsleme, Dival

EMBROIDERY TECHNIQUES USED IN LEATHER SURFACE ORNAMENT

ABSTRACT

Leather Arts is one of the art branches in which Turkish society have presented various marvelous examples since the first age. Decorative leather work has an important place among these rich and various handicrafts. The glory days of leather work were in the Ottoman period and it still catches attention thanks to its elaborate and design. The current leather art is performed by artists and various organizations as a reflection of the aesthetic appeal, naturalness, and sturdiness of our culture. Today manufacturing ornamental leatherwear is taking on a new significance, which stems from leather being a natural material and being adaptable to modern furniture. Recently, leather has gained important in the daily life especially in interior design products such as paintings, wall panels, picture frames, writing sets, covers as well as necklaces, earrings and clothes. Surface decorations of leather products; painting, printing, engraving, applique, cutting, burning, wetting, sewing, embroidery and so on. Techniques are used. Each of these techniques used in surface decoration has the feature to be examined as a research topic. In this study; dival (Maraş) work of leather surface decoration techniques has been examined. Examples of and present embroidered leather products are included.

Keywords: Handicrafts, Embroidery, Leather, Surface Ornamentation, Dival

How to Cite:

Odabaşı, E. ve Özdemir, M., (2018). Deri Yüzey Süslemede Kullanılan Dival İşİ Tekniğı İle Yapılmış Bazı Deri Ürünler, **Vocational Education (NWSAVE)**, 13(3):32-51, DOI: 10.12739/NWSA.2018.13.3.2C0061.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Süslenme ve süsleme arzusunun insanoğlunun yaradılışı ile başladığı bilinmektedir. İnsanda var olan bu istek yaşadığı döneme göre çeşitlilik göstererek süregelmiştir. İhtiyaçlarını giderme güdüsü ile yola çıkan insanoğlu zamanla giysilerini, evlerini, kullandıkları eşyaları süsleyerek bunu bir sanat haline dönüştürmüştür. İnsanlık tarihi kadar eski olan el sanatları, tarihi ve turistik değer taşınması, geleneksel özellikler bulundurması, kişinin zevk, duygu, düşünce ve yaratıcılığını yansıtması açısından önemli bir kültür ögesi özelliği taşımaktadır. Yüzyıllardır sürdürülen geçmiş ve günümüzde uygulanan el sanatlarından biri de dericiliktir. Deri, hayvan gövdelerini kaplayan, olumsuz hava şartlarından koruyan, kalın, dayanıklı ve esnek bir dış örtüdür ve piyasaya sunuluncaya kadar bazı işlemlerden geçer. Hayvandan yüzülen ve tabakhanelerde işlemeye hazır olan deriye "ham deri" işlendikten sonra ortaya çıkan deriye "mamül deri" denmektedir (Özdemir, 2004:79). Deri, insanların taş ve ağaçtan sonra ilk ve en çok kullandıkları doğal kaynaklardandır. Orta Asya'dan başlayarak Anadolu'ya kadar uzanan tarihsel gelişimde dericilik önemli kültür değeridir. Derinin sanat ürünü olma özelliği ise insanların deriyi işleme keşfiyle başlamıştır. Böylece deri ürünler insanoğlunun evrimine paralel olarak giyimden çadıra, dekorasyondan sanat eserlerine kadar sayısız alanda yerini almıştır (Kanbay, 1993:16-17).

İlk çağlarda dericilik, insanların tabiat şartlarına karşı koymak amacıyla, örtünme ve barınma ihtiyaçlarıyla ortaya çıkmıştır. Derinin sanat ürünü olma özelliği ise insanların deriyi işlemeyi keşfiyle başlamıştır. Yazılı kaynaklar, yapılan araştırma ve kazılardan elde edilen bilgilere göre, deri için kullanılan aletler ve bazı deri kalıntıları bulunmasıyla, derinin kullanımının taş devrinin erken tarihlerinde başladığı konusuna açıklık getirmektedir (Yıldız, 1987:22). Dericilik tarihinde Türklerin önemli bir yeri olduğu, ham deriyi işleme ve deriden eşya yapma zanaatını Orta Asya'da yaşadıkları dönemlerde geliştirdikleri bilinmektedir (Arıtan, S., 2008:124).

Sibirya'da ve Altay Dağları'nda yapılan kazılardan çıkarılan eyer örtüleri, kap kacak, yemek muhafazaları, tulumlar, kemerler, kaftanlar, savaş araç ve gereçleri derinin kullanım alanları hakkında bilgi vermektedir (Güler, Özdemir, 2004:582-583). Orta Asya'dan göç ederek Ön Asya'ya, daha sonra da Anadolu'ya gelen Türkler deneyimlerini de birlikte getirmişler ve Anadolu'da çok gelişmiş olan deri işleme sanatıyla bütünleşen bu deneyimler sonucu dericilik sanatı büyük bir gelişme göstermiştir. Ahi Evran'ın iyi bir debbağ olduğu ve ilk kez çevresine topladığı debbağlarla Ahi örgütünün çekirdeğini oluşturduğu bilinmektedir (Büyük Larousse, 6/3064).

Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde dericiliğin yoğunlaştığı kentler, özellikle Kayseri, Diyarbakır ve Kastamonu dur. Ayrıca Kırşehir, Konya, Tokat ve Sivas'ta boyacılığın ileri olması, dokumacılık gibi dericiliğin de gelişme kaynağı olmuştur (Ana Britannica, 7/167). Fatih Sultan Mehmed dönemi belgelerinden, ordunun deri ihtiyacını karşılamak üzere debbağların bir araya getirildikleri ve bunlara Yedikule yakınlarında günümüzde Kazlıçeşme adı verilen yerde 340 iş yeri tahsis edildiği öğrenilmektedir. Burada üretilen deriyi işlemek üzere de Fatih ile Beyazıt arasında Saraçhane kurulmuştur. Deri o dönemde birinci derecede savaş malzemesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre, XVII. yüzyılda başlıcaları Kazlıçeşme, Kasımpaşa, Üsküdar'da olmak üzere 700 debbağhane vardı. Aynı dönemlerde Anadolu'nun birçok yöresinde debbağhanelerin bulunduğu, Diyarbakır, Tokat ve Edirne'de işlenen sahtiyan adlı keçi derilerinin XVIII. yüzyıla kadar dünyaca tanındığı ve bu sahtiyanların (keçi derisi) büyük bir bölümü Avrupa ve diğer ülkelere ihraç edildiği bilinmektedir. (Büyük Larousse, 6/3064).

Osmanlı İmparatorluğu zamanında yönetim ve sanat merkezi olan sarayda derinin çok geniş bir kullanım alanının bulunduğu ve deriden yapılan her eşyanın üstün bir sanat değerinin olduğu bilinmektedir. Deri ürünler üzerine işlemler ve çeşitli süslemeler yapıldığı özel koleksiyon, müze, kitap vb. kaynaklardan görülmektedir. Deri üzerinde işleme özellikle 16-18. yüzyıllarda Osmanlı saray ayakkabılarının yapımında çok kullanılmış bir süsleme tekniğidir. Deri, kadife, atlas üzerine gümüş veya altın sim ile kılaptan işi yapılmıştır. Kılaptan işi sarma şeklinde olup, daha ziyade çizmelerde, terliklerde ve çantalarda kullanılmıştır. İşleme yapılırken inci, pul ve mercan taneciklerinin birlikte kullanıldığı bilinmektedir. Derinin kumaş gibi kullanılabilme özelliği, çeşitli işleme tekniklerinin kolaylıkla uygulanabilmesini sağlar.

Özellikle Osmanlı dönemine ait deri ürünlerin süslemesinde zengin işleme örneklerine rastlanmaktadır. Genellikle ince deri üzerine altın veya gümüş simler kullanılarak işlemler yapılmıştır (Özdemir, 2007:67). Tanzimat'tan sonra Osmanlı deri sanayiinde büyük bir gerileme oldu. Ayrıca Avrupa'da sanayi devrimine bağlı olarak deri sepileme işinin makineleşmesi de bu gerilemeyi hızlandırdı. Ancak bu süreçte dağılan dericilik teşkilatı, 1866'da "Şirket-i Debbâğiye" adı altında yeniden teşkilatlanarak Avrupa standartlarına uygun olarak üretim yapıp Türk dericiliğinin itibarını artırdı. Bu yıllarda küçük fabrikalar da görülmektedir. II. Mahmut dönemi (1809-1839)'nde Beykoz'da kurulan "Deri Fabrikası" da deri sanayiinin ilk kurumlarından ve Cumhuriyet döneminde de önemli yere sahip olmuştur. Cumhuriyet dönemi Türk dericiliği 1950'lerden itibaren özellikle 1970'ten sonra önemli gelişmeler göstermiştir (Arıtan, S., 2008:128-129). Türk deri sanatının yüzyılları aşan geçmişinin ürünü olan örnekler sanat tarihinin yanı sıra kültür tarihinin değerli belgeleridir. Bunlar taşıdıkları estetik özellikler dışında Türklerin giyim, kuşam, beslenme, diğer bir ifade ile yaşayış biçimlerini yansıtan; örf, adet, gelenek, görenek, moda vb. özelliklerini aksettiren, sergileyen görsel ve kültürel varlıklardır (Güler ve Özdemir, 2004:584).

Deri; göze hitap etmesi, organik bir malzeme olması, modern eşyalara uyumlu olması gibi nedenlerle birçok eşya ve aksesuar yapımında kullanılmaktadır. İnsanlar varoluşlarından beri farklı malzemelerden yararlanarak çeşitli teknikler geliştirmişler, deri işleri ve süsleme sanatları yaratmışlardır. Günümüzde de süslemeli deri eşya gittikçe önem kazanmakta ve hayatımızın her alanında kullanılmaya devam etmektedir. Deri ürünlerin yüzey süslemelerinde; boyama, baskı, oyma, aplike, keserek işleme, yakma, ıslatarak şekil verme, dikiş ve işleme gibi teknikler kullanılmaktadır. Yüzey süslemede kullanılan bu tekniklerin her biri birer araştırma konusu olarak incelenecek özelliği sahiptir. Bu çalışmada; deri yüzey süslemede kullanılan dival işi işleme tekniği incelenmiştir. İşleme sanatının da, deri ve tekstil sanatlarının tarihi kadar eski olduğu ve kültürel değerlerimiz içerisinde önemli bir alanı kapsadığı bilinmektedir. Anadolu da köklü bir işleme sanatı geleneği bulunmaktadır. Özellikle Bizans'ta işleme geleneği gelişmişken Doğuda Türk toplulukları arasında işlemeli eşyaların varlığı bu bölgede yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri işleme geleneği ile Anadolu-Bizans işlemeciliği son derece üstün bir sentez sonucunda Anadolu Türk işleme sanatını ortaya koymuşlardır. 16.yüzyıldan itibaren işlemler sarayda teknik ve sanatsal açıdan en üst düzeye ulaşmış, halk işlemleri de bu kaynaktan beslenerek yüzyıllar boyunca üretilmiştir. İşlemler çeşitli kumaşlar üzerine yapıldığı gibi özellikle Osmanlı döneminde deri üzerine çalışılmış ve sanat eseri niteliğinde ürünler yapılmıştır.

Deri yüzey süsleme de kullanılan elde dival işi işleme tekniği ile yapılmış deri ürün örnekleri günümüzde Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde bulunan müzelerde, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Harbiye Askeri Müzesi vb. ile Avrupa ve Asya'da bulunan Osmanlı eserlerinin sergilendiği müzelerde oldukça zengin koleksiyona sahip olduğu bilinmektedir. Deri ile yapılmış dival işlemeli deri ürünler kullanım yerlerine göre; giyim eşyası ve aksesuarı, ev eşyası ve aksesuarı, askeri eşya ve aksesuarları, kitap sanatları ve diğer eşyalar olmak üzere 5 grup altında toplanabilir. Müze koleksiyonlarında, kataloglarda ve internet ortamında bulunan deri ürünleri ayrıntılı olarak tanıtmak amacıyla planlanmış çalışmanın bir bölümünü içeren bu makalede deri yüzey süslemede dival işi ürünler konu alınmıştır. Çalışmada online, katalog taramaları yapılmış ve antikacı ile görüşmeler yapılarak araştırma kapsamına giren 17 ürün elde edilmiştir. Ürünlerde kullanım yeri, ait olduğu yıl, boyut, malzeme, renk, motif özellikleri açısından ayrıntılı olarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çok zengin bir el sanatları potansiyeline sahip olan Türk Milletinin kültür tarihi incelendiğinde, asırlar öncesinde bile yaratıcı gücünü kullanarak madenlerden, taşlardan, bitkilerden ve hayvanlardan elde edilen hammaddeleri değerlendirerek çeşitli ihtiyaç malzemeleri yaptığı görülmekte ve Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan göç yolunda karşılaştıkları kültürlerden de etkilenecek günümüze kadar uzanan el sanatlarını oluşturdukları bilinmektedir. Türk kültürünün en büyük özelliği, binlerce yıl boyunca Orta Asya'dan Orta Avrupa'ya uzanan geniş bir bölgede etkili olması ve çevresinde bulunan toplumları da etkilemesidir. Türk toplumunun ilk çağdan bu yana birbirinden güzel örnekler verdiği sanat dallarından biride dericilik sanatıdır. El sanatları ürünlerinin içinde, el yapımı deri ürünleri önemli bir yere sahiptir. Osmanlı döneminde altın çağını yasayan dericilik, ince işçiliği ve tasarımıyla dikkat çekmektedir. Geçmişte kendine özgü nitelikler taşıyarak yapılmış deri sanatı günümüzde de estetik çekiciliği, doğallığı ve sağlamlığı ile kültürümüzün bir yansıması olarak, sanatkarlar ve çeşitli kuruluşlarca yapılmaya devam edilmektedir. Günümüzde süslemeli deri eşya üretimi gittikçe önem kazanmaktadır. Bunun başlıca nedeni derinin doğal bir malzeme oluşu ve modern eşyalarla uyum sağlama özelliğidir. Son yıllarda, bulunduğu mekâna estetik değer katan iç dekorasyonda, tablo ve duvar panoları, resim çerçeveleri, yazı takımları, örtüler ile giyim ve aksesuarlarında da; kolyeler, küpeler vb. gibi ürünler ile günlük yaşamda önemli yer tutmaktadır.

3. DİVAL İŞİ (DİVAL WORK)

İpek, yün, keten, pamuk, metal iplikler kullanarak, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma vb. üzerine yapılan bezemelere işleme denmektedir (Barışta, 1984:1). Barışta'nın (1997:1) yapmış olduğu sınıflandırmaya göre; işleme dokumanın atkı ve çözgü iplikleri üzerinde oluşan iğnelerin uygulama biçimlerine göre sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmada dival işi tekniği, dokuma iplikleri kapatılarak yapılan iğneler içerisinde yer almaktadır. Dival işleme tekniği, okullarda "Maraş işi", "dival işi", halk arasında "mukavva işi", "basdırma", "mıhlama" veya "sim-sırma işi" ya da "bindallı işi" olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca dival işinin Kahramanmaraş ilinde fazla uygulanması nedeniyle Maraş işi adını aldığı ve bazı kaynaklarda da "Bursa işi", "zerduz işi" olarak isimlendirildiği belirtilmektedir. (Sürür, 1976:41).

Bu teknikte düz sarma, verev sarma, balıksırtı, hasır iğne gibi çeşitli teknikleri de bulunmaktadır. Sim, sırma vb. gibi parlak ipliklerle yapılıp üzeri tırtıl, kurt, pul, boncuk gibi materyallerle süslenerek zenginleştirildiğinde ortaya oldukça görkemli ve pırıltılı bir işleme tekniği çıkmaktadır. Günümüzdeki teknolojilerin gelişimi nakış alanını da etkilemiş, geliştirilen bilgisayar destekli nakış makinelerinin kullanımı yoğunlaşmıştır. Böylece daha kısa zamanda, daha ucuza, daha az insan gücü ile üretim sağlanmıştır. Kendine özgü estetik çizgisi ve teknik özellikleri bulunan Maraş (Dival) İşi tekniğinin günümüzde Bilgisayar Destekli Nakış Programları ile de yapılmaktadır. Çalışmada elde yapılan dival işi deri ürünler ele alınmıştır. Türk işlemedilik sanatının bir dalı olan dival işi yüzyıllar boyu Osmanlı saraylarında padişah ve sultanların kıyafet ve eşyalarını süslemiştir (Diker, 1973:74). Saray koleksiyonunda yoğun olarak kullanılmış olan bu teknik kordon tutturma ve sarma iğneleri ile zenginleştirilmiştir (Demirli, 2006:170). Dival işinin Anadolu kaynaklı tarihine baktığımızda, çeşitli kaynaklara ve ulaşılan eski örneklere dayanarak Anadolu'da Selçuklular döneminde ilk defa uygulanmaya başlandığı görülmektedir (Meriç, 1991:23).

Beylikler döneminde büyük kervan yolları üzerinde bulunan, nüfus ve ekonomik yönden komşu yerleşim yerlerinden üstün bir konuma sahip olan Maraş ilinde, zengin bir iktisadi hayat sonucunda her türlü sanat dalında büyük ilerlemeler kaydedildiği görülmüştür. Bu devirde Maraş işi sırmacılık işlemleri şehirdeki saraçhanelerde erkek ustalar tarafından yapıldığı kaynaklarda ifade edilmektedir. Bu işleme tekniği daha sonra her şehirde kullanılmasına karşın ilk olarak ve en yaygın bir şekilde Maraş da kullanıldığı için 'Maraş İşi' adını almıştır (Maraş il Yıllığı, 1967:171). İncelenen kaynaklarda Osmanlı sarayına Çelebi Mehmet'e gelin giden Emine hatunun çeyizi arasında bulunan sırma işleri ilk defa Osmanlı sarayına girmiş, bu şekilde saraya giren sırma saray ve çevresinde büyük dikkat çektiği ve beğenildiği belirtilmektedir (Meriç, 1991:24). Maraş'tan Osmanlı sarayına gelin giden sultanların beraberinde götürdükleri yöresel motifler ve işlemler Osmanlı sanatına yeni değerler katarken, bu şehrin sanatına da büyük yenilikler getirmiştir. Kaynaklarda Maraş'ta bu tarihlerden sonra zengin ailelerinin kızlarının çeyizleri arasında sırma ile işlenmiş işler bulunması adet haline geldiği, köylere, aşiretlere kadar yayıldığı ifade edilmektedir (Maraş il Yıllığı, 1967:172). 14. yüzyılda yaşamış gezginlerden İbn Batuta seyahatnamesinde Ladik'te altınla işlemeli pamuklu elbiselerin yapıldığından bahsetmiştir (Parmaksızoğlu, 1971:14).

15. yüzyılda Fatih devrinde, erkeklerin, üzerine sarık sardıkları külah biçimi başlığın aynısını, kadınların, özellikle de gelinlerin giydiği görülmektedir (Aşa, 1996:68-69). 16. yüzyılda Şehzade Mehmet'in olduğu düşünülen, kaftanlarda ve bir grup kitap kabında "zerduz işi" olarak bilinen dival işi çeşitlemeleri görülmektedir (Barışta, 1999:30). Bu yüzyılda daha gelişmiş olarak yaygınlaşan sırma işçiliği ve işlemedilik, Osmanlı kadınlarının saray ve konaklarında giderek günlük uğraşları arasında yer almıştır (Yetimoğlu, 1992:72). Ayrıca bu yüzyılda altın ve gümüş sim yoğun olarak kullanılmış, simler İstanbul' da kurulan simkeşhanelerde çekilmiştir (Özcan, 1994:4). Yazılı kaynaklarda altın ve gümüşün çekildiği yere simkeşhane, bu işi yapan kişilere ise simkeş denildiği belirtilmektedir. 17. ve 18. yüzyılda Dival işinin iyice arttığı, 19. Yüzyılda halk arasında "mıhlama" denilen dival işi ürünlerinin zenginliği gözden kaçmamakta, işlemler ev, saray, çarşı, okul, ordu, tekke gibi merkezlerde yapılmaktadır. Önceden aşına kadınlarca yaygın eğitim biçiminde öğretilen iğnelerin giderek okullarda örgün eğitim kapsamına alındığı görülmektedir (Barışta, 1999:109). II. Mahmut

devrinde, işlemlerde, tırtıl ve pulla süslemeler yapılarak abartılı bir süsleme dönemine girilmiştir (Yakar ve Yakar, 2011:17). Deri üzerine yapılan işlemlerde ise klaptan ve boncuk malzemeleri kullanılmaya başlanmıştır (Berker, 1981:11-12). Bu teknik; Türk işlemlerinde her yüzyılda uygulanmış ancak 19 yy.dan sonra daha yaygınlaşmıştır (Barışta, 1997:54). 20. yüzyılın ilk çeyreğinde çarşı işlemlerine bakıldığında İstanbul, İzmir, Selanik gibi merkezlerde hazır giyim eşyalarında, bindallı olarak isimlendirilen gelinlik giysilerde, misafir odası için sedir örtülerinde, yastıklar ve perdelerde, beşik takımlarında dival işi tekniğiyle ürünler üretildiği gözlenmektedir (Barışta, 1999:166). Ayrıca geçmişte, dival işleme tekniğinin evrak çantası, cüz kesesi, kahve ibriği torbası, küçük sofra nihaleleri, terlik, pabuç, bindallı, yatak örtüsü, perde, yer yaygısı, divan örtüsü, yastık, bohça vb. ile erkek işleciler tarafından işlenen eğerler, at örtüleri, ok ve yay torbaları, resmi ve askeri kıyafetler, askeri malzemeler, puşideler ve çadırların süslemesinde kullanıldığı ve bu ürünlerin deri üzerine de uygulandığı gözlenmektedir (Delibaş, 1993:170).

3.1. Dival İşinde Kullanılan Araçlar (Tools Used in Dival Work)

Dival işinde kullanılan araçlar; cülde, askı, çağ, çıkırık, biz, möhlüke ve makat'dır.

- **Cülde:** Maraş işinde kullanılan tezgâh mukavvaya gerilmiş olan kumaşı tezgâhın cımbız şeklindeki ağızına sıkıştırıp tutturmaya yarar. Sıkıştırılmış kumaş iki el ile kolayca işlenmektedir. Büyük ve küçük olmak üzere iki tip cülde vardır. Genellikle küçük boy tezgâh evlerde kullanılırken büyük boy tezgâhlar ise atölyelerde kullanılmaktadır (Korkusuz, 1980:348).
- **Askı:** Dival işinde "cülde"ye sığmayan büyük iş parçasının asılması için hazırlanmış ters "L" biçiminde, uzun kolu zemine bağlanılarak sabitleştirilmiş, kısa kolunda ağırlığı diremek için bir askı bulunan araç (Özcan, 1994:288).
- **Çağ (Makaralık):** Metal iplik makaralarının takılması için yapılmış, dikdörtgen bir kaide üzerine çakılmış büyük boy çivilerden oluşan, kolay ve düzgün iplik çekmeye yarayan araç (Barışta, 1997:10).
- **Çıkırık:** İplik eğirmeye veya kordon bükmeye yarayan, tahta bir dikdörtgen kaide üzerine yerleştirilmiş, iplik takmak için bir çivisi ve bir yönetme kolu olan araçtır (Özcan, 1994:289).
- **Biz:** Tahta sapı, çelikten yapılmış ince ve uzun ucu olan bir araçtır. İşleme sırasında kartonu delerek alttaki iğneyi üste çıkarmak için kullanılır. İyi bir bizin sapı küçük, ucu ince uzun ve sivri olmalıdır (Markaloğlu, 1996:20).
- **Möhlüke (Kesme Bıçağı):** Deseni kartondan oyarak çıkarmak için kullanılır. Tahta saplı ucu kıvrık ve sivri bir bıçaktır. Tahta bölümü avuç içine alınır. Sivri ucu kartona batırılıp çıkarılarak kesme işlemi yapılır. Deseni oymak, kabartmak ve tırtıl kesmek için kullanılır (Markaloğlu, 1996:20).
- **Makat:** Desen yapıştırılırken, işleme kartonu hazırlanırken, iki kağıdın arasında kalan boşlukları gidererek düzgün yapışmasını sağlayan tahtadan yapılmış bir araçtır (Markaloğlu, 1996:20).

3.2. Dival İşinde Kullanılan Gereçler (Materials Used in Dival Work)

Dival işinde kullanılan gereçler; balmumu, çiriş beyaz, sarı, gri karton, graft kağıdı, kuru sabun, sim, sırma, klaptan, süsleyici malzeme olarak, tırtıl, kurt ve puldur.

- **Balmumu:** Alt ipliği muamlamak için kullanılır. Balmumu üst ipliklerin kaymamasını sağlar ve ipliği sağlamlaştırır. İplik çok muamlanırsa çürüyebilir. İplik üzerindeki fazla muamlar kumaş parçası ile alınmalıdır. Mum silinmezse kumaşta leke bırakabilir (Markaloğlu, 1996:21).
- **Çiriş:** Çiriş otunun kök yumrularının kurutulup öğütülmesinden elde edilen toz halinde bir yapıştırıcıdır. Sulandırılarak kullanılır. Desenin beyaz kartona yapıştırılmasında, işleme kartonu ve kumaşın hazırlanmasında kullanılır (Markaloğlu, 1996:21).
- **Beyaz Karton:** İnce ve iki yüzü parlak olmalıdır. Desenleri yapıştırmak için kullanılır.
- **Sarı Karton:** İşleme ve kabartma kartonu hazırlamak için kullanılır.
- **Gri Karton (İnce Mukavva):** İşlenecek kumaş germe için kullanılır.
- **Çimento Kağıdı (Graft Kağıdı):** İşleme kartonu hazırlamak için kullanılır.
- **Kuru Beyaz Sabun:** Köşeli beyaz sabun desen yapıştırmak işleme ve kabartma kartonu hazırlamak için kullanılır.
- **Kumaş:** Genellikle kadife, saten gibi dayanıklı kumaşlar kullanılır. Ancak yünlü kumaşlara, ipek, deri ve süet üzerine de uygulanır. İşleme kumaş (çirişli) hazırlanırken sık dokulu ince kumaşlardan patiska veya opal kullanılır.
- **Astar Kumaşı:** Üstteki kumaşın kalınlığına göre; organze, mermerşahin, tafta, yıkanmış patiska, yün tela astar olarak kullanılır.
- **Sim:** Astar iplik üzerine yassı metal telin sarılması ile elde edilir. İnce ve kaliteli olanı seçilmelidir. Genellikle altın ve gümüş rengindedir. Üst iplik olarak günümüzde daha çok üretilmekte ve kullanılmaktadır (Markaloğlu, 1996:20).
- **Sırma:** Çok ince madensel bir teldir. Üst iplik olarak kullanılır. İnce, yumuşak ve iyi cins olanı seçilmelidir. Altın ve gümüş rengindedir (Markaloğlu, 1996:20).
- **Kılaptan:** Sırmanın ipek veya pamuk iplikle birlikte eğrilmesiyle elde edilen ve dival işinde üst iplik olarak kullanılan bir malzemedir. Süsleyici gereçler:
- **Tırtıl:** Madeni telden yuvarlak ya da köşeli spiral şeklinde yapılan süsleyici gereçtir.
- **Kurt:** Tırtılın daha sık ve düz olarak yapılmış şeklidir. Tırtıla göre daha parlak görünümündedir.
- **Pul:** Çeşitli madenlerden yapılabilen, ortası delik, yuvarlak levhalardır. Bu gereçlerin dışında dival işinde çeşitli boncuklar, inciler ve hazır harçlar da süslemede kullanılan diğer gereçlerdir.

3.4. Dival İşi Yapım Tekniği (Dival Work Construction Technique)

Türk işleme sanatında önemli bir yeri olan Dival işlemenin tersi ve yüzü farklı görüntüde olan tek yüzlü bir işleme tekniğidir. Desen kartonu, işleme kartonu ve kabartma kartonu, çiriş (çiriş adı verilen bir otun kökü kurutularak öğütülen, un kıvamında su ile karıştırılarak kullanılan yapıştırıcı) yardımı ile yapıştırılarak hazırlanmaktadır. Fazla çiriş spatula ve kuru kalıp sabunla düzeltilmektedir. Hazırlanan desen ve işleme kartonu birbirine teyellendikten sonra, desen möhlüke adı verilen oygu bıçağı ile oyulmaktadır. Oyulan desenin arkasındaki çirişli kısım dille (dildeki tükürük yapıştırmayı kolaylaştırmaktadır) ıslatılarak kompozisyona uygun yapıştırılmaktadır. Desenin

yapıştırıldığı kumaş, desen büyüklüğündeki ince mukavvaya (gri karton) araya astar kumaş yerleştirilerek nakış makarası ile teyelleyerek gerilmektedir. Daha sonra cülde denilen tezgâha hazırlanan işleme parçası sıkıştırılarak işlemeye hazır hale getirilmektedir (Markaloğlu, 1991:38).

İğne ve biz yardımı ile kumaşın yüzeyinden 3 kat sim veya 7-11 kat sırma (metal iplik) ile kumaşın arka yüzeyinde ise ipliğin kaymaması için balmumu ile mumlanmış kumaş rengindeki iki kat çamaşır ipeği vb. ipliğin karşılıklı tutturulması ile çalışılmaktadır. Üstte çok sayıda metal ipliğin bir arada düzenli bir şekilde kullanılabilirliğini sağlamak için çağ (makaralık) adı verilen bir araç kullanılır. Teknik kumaşın yüzeyinde sarma, kumaşın tersinde ise hiristo teyeli görünümündedir (Markaloğlu, 1996:7). Alt iplik üstten, üst iplik alttan görünmez ve tutturma düğümleri kumaş ile astar arasında kalır. Günümüzde motif kalıplarının hazırlanmasında çirişli işleme kartonunun yerine lmm'lik kösele ya da meşin de kullanılabilir. Nadiren de olsa ince kumaşlarda çirişle sertleştirilmiş kumaştan desen kalıbı hazırlanmaktadır (Köklü, 2002:124). Eski yıllarda "ıhlamur ağacından yapılmış kalıpların üstüne işlenen" örnekleri de vardır (Barışta, 1999:204). Dival işleme tekniği daha çok sarma tekniği ile işlenmektedir. Ayrıca verev yarmalı sarma, kabartmalı sarma, balık sırtı, hasır iğne, düz pesent, verev pesent, A pesent, zigzag pesent, aplike, taç (kenar) çalışması vb iğne teknikleri de uygulanmaktadır. Dival işleme tekniğinde pul-boncuk dikimi, tırtıl (mat-parlak) dikimi, kordon tutturma, kafes (metal ipliklerin kaşıklı tutturulması) çalışması vb yardımcı ve süsleme iğne teknikleri olarak kullanılmaktadır. Müze ve basılı kaynaklardan elde edilen bilgilere göre dival işi tekniği ile işlenmiş ürünlerde yakut, mercan ve inci gibi değerli taşların da süslemelerde kullanıldığı görülmektedir (Markaloğlu, 1996:10).

3.4.1. Dival İşİ İğne Teknikleri (Dival Work Needle Techniques)

Düz, verev, yarma ve delikli olmak üzere 4 çeşittir.

- **Düz Sargı:** Desen şekline göre alt dolgusu yapılarak üzerinin sarılmasına denir.
- **Verev Sargı:** Desen şekline göre verev şekil verilerek uygulanmasına denir.
- **Yarmalı Sargı:** Geniş desenlerin daha düzgün işlenmesini sağlamak, yaprak damarlarını belirginleştirmek için sargının yarmalı olarak yapılmasından oluşur.
- **Delikli Sargı:** Dış çemberi iç çembere göre çok büyük olan desenlerde desenin üzerinde birkaç nokta belirlenerek uygulanmaktadır. Sargının uygulanması sırasında belirlenen noktaya batılır tekrar geri dış kenara dönülür ve batılır. Tekrar aynı noktaya batılır ve iç kısma batılır. Dış kenara fazla batış, iç kenarlara daha az batış uygulanarak işleme yapılır. Hasır iğne: Özellikle geniş motiflerde ve bordürlerde kullanılan bir iğne tekniğidir.

3.5. Deri Üzerine Yapılmış Dival (Maraş) İşİ Tekniği Ürünler (Dival (Maraş) Work Technique Products on Leather)

Deri, göz zevkine hitap etmesi, doğal bir malzeme olması ve her türlü süsleme tekniğinin kolaylıkla uygulanmasından dolayı pek çok ürün ortaya çıkmıştır. Deri sanatının geçmişteki örnekleri incelenmiş ve deri yüzey süslemelerinde kullanılan dokumanın atkı ve çözümlü iplikleri üzerinde oluşan iğnelerin uygulama biçimlerine göre; dokumanın iplikleri kapatılarak yapılan iğnelerden atma iğneler

grubunda yer alan dival işi hemen hemen her alanda ve dönem de uygulanmıştır. Kumaşta olduğu gibi bezeme motifleri en ince detaylarına kadar çok değişik tekniklerle uygulanabilmiştir (Erdönmez, 2002:66). Deride işleme tekniği daha çok ince deriler üzerine desenin, sim, sırma, ipek, iplik, inci ve boncuk işlenmesiyle oluşturulmaktadır (Güler, 1993:12). Deri, giyim eşyası (pantolon, etek v.s.); giyim aksesuarları (çanta, kemer, anahtarlık, takı, para cüzdanı v.s.), ev aksesuarları (yastık, masa örtüsü, kitap kılıfı, pano, abajur, kalemlik, ayna, mask v.s. günümüzde kullanım alanları bulunmaktadır (Güler, 1994:53). Türk sanatı tarihi incelendiğin de ise eski örneklerde hurç, cilt, sandık, kapı perdesi, nalın, at koşumu, karagöz figürü yapımda kullanıldığı görülmektedir (Aydın, 1996:2) Ayrıca Osmanlı döneminden bugüne Kuran kabı, evrak çantası, çizme, ayakkabı, terlik, banyo taşı vb. gibi pek çok deri ürünleri üzerinde kullanılmıştır. Özellikle 16. yüzyılda sim ve sırma işlemeli ayakkabı, terlik, sahan kapları, şamdanlar, kupalar gibi çok zengin deri örnekleri vardır (Delibaş, 1989:2). Araştırmada eski döneme ait deri üzerine dival işi teknikleri incelenmiş, farklı ürünlerde uygulandığı görülmüş ve aşağıda bilgileri verilmiştir.

- **Kuburluk:** 18. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı kılaptan ile işlenmiş, boyu 14cm olan bir kuburluk görülmektedir. Kuburluk, bel kemiğine veya binek hayvanlarına vurulan eyerin iki yanına asılan tabanca taşımaya yarayan kılıftır (Özdemir, 2004:18). 1931'de Hermitage Müzesine gelen ve Antikvariat Bütün Birlik Derneği tarafından devredilen zırhın üzerine bitkisel motiflerden oluşturulan kompozisyon yerleştirilmiştir. Yapraklardan oluşturulan yuvarlak boşluğa yine yapraklardan oluşturulan büyük bir çiçek yerleştirilmiş, yaprak ve kıvrım dallardan oluşturulan kompozisyon da bu çiçeğin etrafına yerleştirilmiştir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. 18. yüzyıl kuburluk (Photo 1. 18th Century holster)
(<http://www.hermitagemuseum.org>, 9 Kasım 2017)

- **Fişeklik:** 18. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı kılaptan ile işlenmiş, boy 22cm, eni 8.4cm olan bir barutluk görülmektedir. Kıvrım dal, yaprak ve çiçeğin oluşturduğu bitkisel kompozisyon barutluğun önüne yerleştirilmiştir. Barutluğun ön kısmına ortaya büyük bir çiçek ve iki kenarından kıvrım dallar ile oluşturulan kompozisyon yerleştirilmiş ve bu kompozisyonun kenarları verev sarma ile tamamlanmıştır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. 18. yüzyıl barutluk (Photo 2. 18th century flask)
(<http://www.antiquesword101.com>, 2017)

- **Matara:** 19. yüzyıla ait taba ve kahverengi deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, tırtıl ile süslemesi yapılmış, boyu 30cm olan bir matara görülmektedir. Bitkisel, geometrik, nesnel ve yazılı motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Mataranın alt ve yan kenarlarına kıvrım dal ve yapraklardan oluşturulan kompozisyon, bu kompozisyonun içine ve mataranın altına gelen kısmına kenarları ince sarma yapıp aplike tekniği uygulanarak kahverengi deri üzerine bir üçgenin içine Arapça yazı ile oluşturulmuş motif, mataranın üst kısmına ise yine kenarları ince sarma yapıp aplike tekniği uygulanarak kahverengi deri üzerine bir yuvarlağın içine Osmanlı Tuğrası, üstüne ay ve yıldız motifi yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. 19. yüzyıl matara (Photo 3. 19th century canteen)
(<https://tr.pinterest.com>, 2017)

- **Ustura Kesesi:** 19. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, bakır tırtıl ile süslemesi yapılmış, boyu 20.4cm, eni 18.3cm olan bir ustura kesesi görülmektedir. Bitkisel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Kesenin ön ve arka yüzeyine kıvrım dal, yaprak ve tomurcuklardan oluşturulan kompozisyon yerleştirilmiştir. Tırtıl ile süsleme yapılmıştır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. 19. yüzyıl ustura kesesi
(Photo 4. 19th century razor blade)
(Sadberk Hanım Müzesi Katoloğu, El Emeği Göz Nuru, s:364)

- **Kaşık Kılıfı:** 17. yüzyıla ait siyah deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, boyu 29.3cm, eni 6.3cm olan bir kaşık kılıfı görülmektedir. Bitkisel, motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Kaşıkliğin sapından yukarı doğru kıvrım dal ve yapraklardan oluşan kompozisyonun üzerine bir çiçek yerleştirilmiştir. Ağız kısmına kuşgözleri çakılmış, bunların içinden kırmızı kordon geçirilip ucuna püskül takılmıştır. Kılıfın içi kırmızı pamuklu kumaşla kaplanmıştır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. 17. yüzyıl kaşık kılıfı
(Photo 5. 17th century spoon sheath) (Petrasch, 1991:301)

- **Sahan Kapağı:** 19. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, tırtıl ile süslenmiş çapı 27cm. olan bir sahan kapağı görülmektedir. Bitkisel, geometrik ve nesnel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Tasın

etrafına kıvrım dal, yaprak ve ay-yıldızdan oluşturulan kompozisyonlardan üç adet yerleştirilmiş ve içine yuvarlaklar serpiştirilmiştir. Kompozisyonların etrafına düz sarma tekniği işlenmiş, ortaları ise tırtıl ile süslenmiştir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. 19. yüzyıl sahan kapağı
(Photo 6. 19th century sahan cover) (Tekin, 1992:12)

- **Sofra Örtüsü:** 19. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş çapı 25cm olan bir sofra örtüsü görülmektedir. Bitkisel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Yuvarlak örtünün kenarına kıvrım dal, yaprak ve çiçeklerden oluşturulan buketler bordür şeklinde, ortaya ise bir çiçek yerleştirilmiştir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. 19. yüzyıl sofra örtüsü
(Photo 7. Century tableware cover) (Atasoy, 1992:200)

- **Kahve Kabı Örtüsü:** 19. yüzyılın başına ait siyah deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş çapı 30cm olan bir kahve kabı örtüsü görülmektedir. Bitkisel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Yuvarlak örtünün ortasına kıvrım dal, yaprak ve çiçeklerden oluşturulan buketler bağlantılı sıralamalarla bordür şeklinde, ortaya ise bir çiçek yerleştirilmiştir. Kuşgözleri altlı üstlü iki adet yerleştirilerek kenarına dolandırılmıştır. Küçük bir parça derinin üzerine dal, yaprak ve çiçeklerden oluşturulan bir motif yerleştirilmiş örtünün kenarına tutturulmuş kenarına ince sarma yapılab ortasından bir püskül sallandırılmıştır. Örtünün

kenarlarına ise dalgali şekil verilmiş ve kordon ile kenar temizliği yapılmıştır (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. 19. yüzyıl başı kahve kabı örtüsü
(Photo 8. 19th century beginning coffee beetle)
(Tezcan, Delibaş, 1986:196)

- **Hamam Tası:** 18. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, altın sarısı tırtıl ile süslenmiş, çapı 16.6cm, yarıçapı 4.1cm olan bir hamam tası görülmektedir. Bitkisel, geometrik ve yazılı motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Tasın dış etrafına bir üçgen içine yaprak, dal ve çiçeklerden oluşturulan on adet kompozisyon ve tasın iç orta kısmına bir yuvarlak içinde Arapça "Sıhhat afiyette kal" yazısı ile etrafına yaprak ve çiçeklerden oluşturulan bitkisel kompozisyon yerleştirilmiştir. Tasın kenarındaki on adet motifin etrafındaki üçgen ve içindeki yazının etrafındaki yuvarlak verev sarma tekniğinde işlenmiştir, tırtıl ile süslenmiştir (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9. 18. yüzyıl hamam tası (Photo 9. 18th century bath bowl)
(Sadberk Hanım Müzesi Katoloğu, El Emeği Göz Nuru, s:340)

- **Cüzdan:** 20. yüzyıla ait kırmızı deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, boyu 16cm, eni 11cm. olan bir cüzdan

görülmektedir. Bitkisel, nesnel ve yazılı motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Cüzdanın arkasına kıvrım dalların ortasına yazılı bir kompozisyon, Cüzdanın önüne de kıvrım dallar, yapraklar ve ay yıldız motifinden bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Kompozisyonların kenarları ince sarma yapılarak işleme tamamlanmıştır. Cüzdanın kenarları makine dikişi gidilmiştir (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10. 20. yüzyıl cüzdan (Photo 10. 20th century wallet)
(Prestij Antik (Serkan KUMRU, 17 Kasım 2017))

- **Kur'an Kabı:** 19. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı kılaptan ile işlenmiş, boyu 10cm, eni 4cm olan bir Kur'an kabı görülmektedir. Bitkisel ve yazılı motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Cüzdanın kapağına ve önüne kıvrım dal, yapraklardan oluşturulmuş kompozisyon, cüzdanın arkasına ise yine kıvrım dal ve yapraklardan oluşturulan bezemenin ortasına yazılı motiften oluşturulan kompozisyon yerleştirilmiştir. Kompozisyonların kenarları düz sarma tekniği ile tamamlanmıştır (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11. 19. yüzyıl Kur'an kabı
(Photo 11. 19th century Kur'an protection)
(<https://www.ebay.com>, 14 Kasım 2017)

- **Kur'an Kabı:** 19. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı kılaptan ile işlenmiş, boyu 13cm, eni 19cm olan bir Kur'an kabı görülmektedir. Yazılı motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Kur'an kabının kapağına "La yemessehu illa elmutahharûn" Türkçe karşılığı "Ona sadece temizken elleyin" yazılı kompozisyon yerleştirilmiştir. Kabın kenarına verev sarma yapılmıştır. Not: Yazının Arapça ve Türkçe karşılığı Serkan Kumru tarafından yapılmıştır (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12. 19. Yüzyıl Kur'an Kabi
(Photo 12. 19th century Kur'an protection)
(<https://tr.pinterest.com>, 14 Kasım 2017)

- **Sürre Alay Çantası:** 19. yüzyıla ait kahverengi ve kırmızı deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, boyu 24cm, eni 20cm olan bir sürre alay çantası görülmektedir. Yazılı motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Haç zamanı zengin eşraf tarafından Mekkeyi Mükerremme makamına bağış göndermek amaçlı hazırladıkları çantadır. Çantanın üzerinde eşrafın künyelerinin eski Türkçe ile yazılmış ve işlenmiştir (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13. 19. yüzyıl sürre alay çantası
(Photo 13. 19th Century Sürre alayı bag)

(Antika, Müzayede, Özel Koleksiyonlar ve Osmanlı Eserleri Karma Müzayedesi, 2016:356)

- **Cilbent Kap:** 19. yüzyıla ait kahverengi deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, metal zımba ile süslenmiş boyu 24cm, eni 16cm olan bir sürre alay çantası görülmektedir. Bitkisel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. İçine konulan evrağın bozulmadan korunmasını sağlamak için tasarlanmış, kitap şeklinde dosyalardır. Cilbent kabın dörtkenarına düz sarma yapılarak çerçeve yapılmış ve bunun içine birbirine bağlantılı S kıvrım dallardan oluşturulan kompozisyon, bunun 4 köşesine de yapraklardan oluşturulan çiçekler yerleştirilmiş, boşluklara ise metal zımba ile süsleme yapılmıştır. Ayrıca bu çerçevenin içine bir çiçek ve 4 köşesine de bir daldan çıkartılan lale yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14. 19. Yüzyıl Cilbent Kap
(Photo 14. 19th century cilbent protection) (Özel, 2015:104)

- **Terlik:** 19. yüzyıla ait taba deri üzerine altın sarısı sim ile işlenmiş, pul ve tırtıl ile süslenmiş taban uzunluğu 25cm olan bir terlik görülmektedir. Bitkisel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Terliğin içine kıvrım dal ve yapraklardan oluşturulan motif tırtıl ve pullar ile süslenmiştir (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15. 19. yüzyıl terliği
(Photo 15. 19th century slipper)
(Prestij Antik-Mudanya (Serkan Kumru))

- **Çocuk Ayakkabısı:** 19. Yüzyıla ait kırmızı deri üzerine altın sarısı kılaptan ile işlenmiş boyu 16cm olan bir çocuk ayakkabısı görülmektedir. Bitkisel ve nesnel motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Ayakkabının burun kısmına çiçek, kenarlarına arkasına kadar kıvrım dallarla oluşturulan motif yerleştirilmiştir (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16. 19. Yüzyıl Çocuk Ayakkabısı
(Photo 16. 19th century children's shoes
(<http://www.madame-soussou.com>, 2017)

- **Çizme:** 19. Yüzyıla ait taba deri üzerine altın sarısı kılaptan ile işlenmiş boyu 63cm, taban 26cm olan bir çizme görülmektedir. Bitkisel ve geometrik motiflerden yararlanılarak kompozisyon oluşturulmuştur. Çizmenin bacak kısmının dış tarafına ve önüne kıvrım dallardan oluşturulan motif yerleştirilmiştir. Boğaz kısmına kılaptandan verev sarma ve tırtıl ile süslenmiştir (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17. 18. yüzyılın sonu-19. yüzyılın başı çizme
(Photo 17. The end of the 18th century-19. the beginning of the
century boot) (Pabuç Shoes, 2016:65)

4. SONUÇ (RESULT)

Deri insanoğlunun gelişim süreci ile şekil almış, işlenmiş ve önemli bir değere kavuşmuştur. Türk kültüründe dericilik ince, kaliteli işçilik ve üstün sanat değeri taşıyan ürünler ile dikkat çekmektedir. Köklü bir geçmişe sahip bu önemli kültür değerimizi gelecek kuşaklara aktarmak, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak ve yaşatmak açısından, yapılacak sanatsal ve bilimsel çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Deri yüzey süsleme tekniklerinden dival işi ürünlerin giyim eşya ve aksesuarı, ev eşyası ve aksesuarı, askeri eşya

ve aksesuarları, kitap sanatları ve diğer eşyalar olarak 5 farklı kullanım alanlarına sahip olduğu anlaşılmıştır. Bunlar Kuburluk, fişeklik, matara, ustura kesesi, kaşıklık, sahan kapağı, sofraya örtüsü, kahve kapağı örtüsü, hamam tası, cüzdan, Kur'an kabı, süre alay çantası, cilbent kap, terlik, çocuk ayakkabısı ve çizmedir. Araştırmaya konu olan deri örnekleri genel olarak 19. yüzyıla ait olup, 17, 18 ve 20. yüzyıla ait örneklerde mevcuttur. Bu ürünlerin boyları kullanım alanları dikkate alınarak kullanıma uygun yapıldığı anlaşılmıştır. Deri örneklerinde zemine deri, işleminde genelinde sim onu takiben ise kılaptan malzeme kullanıldığı tespit edilmiş, bu ürünlerin tırtıl ve metallere süslemeleri yapıldığı görülmüştür. Araştırmaya konu olan deri örneklerinin çoğunda renk olarak kahverengi tercih edilmiş. Kahverenginden sonra taba, kırmızı, siyah, renkleri uygulandığı anlaşılmıştır. Bazı ürünlerde iki rengin beraber kullanıldığı tespit edilmiştir. Deri örneklerinde kullanılan desenler incelendiğinde bitkisel formu motiflerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Desenler içerisinde geometrik, nesnel ve yazılı motiflere de rastlanmaktadır. Motifler tek kullanıldığı gibi iki ve ya üç motifin bir arada kullanıldığı desenlerde görülmüştür. Derinin yumuşak ve kolay işlenebilir olması nedeniyle kumaşın girdiği hemen hemen her yere rahatlıkla girmiş ve hem elde hem de makinede uygulanmasına imkân vermiştir. Kumaş üzerinde uygulanan motifler deride de çok rahat uygulanmış ve işleme tekniklerine uygun bir şekilde yapılmıştır. Deri yüzey süslemede pek çok teknik kullanılmış fakat dival işinin deri de daha çok tercih edildiği araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu teknikle yapılmış eski deri ürün örnekleri bugün pek çok yurt dışı ve yurt içindeki müzelerde sergilenmektedir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Britannica, A., (1986). Dericilik. 7/166-167. İstanbul.
2. Antika, (2016). Özel Koleksiyonlar ve Osmanlı Eserleri Karma Müzayedesi.
3. Akbayar, N., (2002). Osmanlı Döneminde Dericilik. Derinin Anadolu'da Bin Yıllık Öyküsü. Creative Yayıncılık. Ankara.
4. Alpaslan, S.A.. (2001). Tasarım Mesleki Resim. İstanbul: YA-PA Yayınları.
5. Anonim, (1975). Genel Çizgileriyle Dericilik Enstitüsü Ve Türk Dericiliği. Dericilik Araştırma Enstitüsü. Erman Matbaası. İstanbul.
6. Arıtan, S., (2008). Türk Deri İşlemciliği Bağlamında Türk Cild San'atı. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Afrika Çalışmaları Kongresi). Bildiriler. C:1, s.121-136. Ankara.
7. Atasoy, N., (1992). Splendors Of Ottoman Sultans. A.B.D. The Memphis International Cultural Series.
8. Barışta, H.Ö., (1984). Türk İşleme Sanatı Tarihi. Gazi Üniversitesi Yayınları. Ankara.
9. Barışta, H.Ö., (1997). Türk El Sanatları. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
10. Barışta, H.Ö., (1997). Türk İşlemelerinden Teknikler. Gazi Üniversitesi Mesleki Yaygın Eğitim Fakültesi Yayınları. Ankara.
11. Barışta, H.Ö., (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri. Ankara.
12. Barışta, H.Ö., (2005). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.
13. Berker, N., (1981). Türk İşlemeleri. Yapı ve Kredi Bankası. İstanbul.
14. Bilgi, H. ve Zambak, İ., (2012). El Emiği Göz Nuru. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan. Osmanlı İşlemeleri. İstanbul.

15. Büyük Larousse. Dericilik. 6/3064. İstanbul.
16. Delibaş, S., (1989). Osmanlı Sarayında Deri. Deri Leather Fashion. Say:33, 17 Ekim:1-18
17. Dilek, A. ve Coşkun, S.N., (2008). Karacasu'da Unutulmaya Yüz Tutmuş Dokumaların Çeşitli Derilerle Modernize Edilerek Canlandırılması. I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu (24-26 Nisan). Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları-1. Ankara.
18. Demirli, A., (2006). Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı. TBMM Milli Saraylar Yayınları. İstanbul.
19. Diker, B., (1973). Türk İşleme Motifleri ve Tekniği. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
20. Erdönmez, C., (2002). Askeri Kültür Varlıkları İçinde de Aksesuarların Üretim, Kullanım ve Süsleme Teknikleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. No 342. İstanbul.
21. Güler, M., (1993). Türk Dericilik Sanayi İli Ve Beykoz Fabrikası. Yayınlanmamış Araştırma, G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Fakültesi Dergisi.
22. Güler, M., (1994). Kösele Ve Köseleden Yapılan Dekoratif Ürünler. Kültür ve Sanat Dergisi, 23, 52-53.
23. Güler, M. ve Özdemir, M., (2004). Osmanlı İmparatorluğu Dönemine Ait (18-19. yy) Deri Ürünler Üzerine Bir Araştırma. 581-597 I. Ulusal Deri Sempozyumu. 7-8 Ekim 2004. İzmir
24. Günay, D., (2004). Deri ve Deri İşleme Sanayii Sektörü. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü. Ankara.
25. Gönül, M., (1973). Türk El İşleri Sanatı. İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara.
26. Görünür, L., (2016). Pabuç, Shose. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan, From The Sadberk Hanım Museum Collection. İstanbul.
27. İşcan, H., (1970). Türk Süsleme Sanatı. Ülkü matbaası, Sayfa 2. Eskişehir.
28. Kanbay, H., (1993). Derinin Öyküsü. Art Dekor Aylık Dekorasyon Ve Sanat dergisi. Sayı:7. Ankara.
29. Karaçorlu, H., (2013). Amasra Müzesinde Bulunan Tel Kıрма (Bartın İşi) Ve Hesap İşi Ürünler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
30. Kırzioğlu, G.N., (1995). Altay'dan Tunaboyu'na Tütk Dünyasındaki Ortak Motifler. Abc Matbaacılık (Türksoy Yayınları No:3). Ankara.
31. Koyuncu Okca, A. and Koizhaiganova, M., (2014). Deri Halı Üretimi ve Bakımı/ Production And Care Of Leather Carpets. Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. ISSN:1308-2140. Volume: 9/2. Ankara.
32. Korkusuz, S., (1980). Nakış. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
33. Kumru, S., (2017). Prestij Antik. Mudanya.
34. Köklü, H., (2002). "-El İşlemeleri"- . İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
35. Maraş İl Yıllığı, (1967). Dönmez Ofset. Ankara
36. Markaloğlu, Ş., (1996). Dival İşleme (Sırma-Maraş işi). Özkan Matbaacılık. Ankara.
37. Meriç, A., (1991). Kahramanmaraş Altın-Gümüş Sırmalar İçinde. Kültür ve Sanat Dergisi:10. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
38. Ögel, B., (1978). Türk Kültür Tarihine Giriş 5, Kültür Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
39. Özcan, F., (1994). Türk Nakışları Öğretim Yaprakları. Ankara.
40. Özdemir, M., (2004). Geçmişte Ve Günümüzde El Sanatları Çerçevesinde Üretilen Deri Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.

41. Özdemir, M., (2007). Türk Kültüründe Dericilik Sanatı. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:20. Ankara.
42. Özdemir, M. ve Kayabaşı, N., (2007). Geçmişten Günümüze Dericilik. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara.
43. Özdemir, L.G., (1990). Geleneksel Türk El İşlemelerinden Antep İşi Ajurları. Lider Matbaacılık. Ankara.
44. Özel, S., (2015). XVII. XVIII. ve XIX. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Deri Ürünlerinde Kullanılan Motifler. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
45. Petrasch, E., Sönger, R., Zimmermann, E. and Georg Mayer, H., (1991). Die Karlsruher Türkenbeute. S:345, Kat. 296. München.
46. Sain, B., (1987). Hesap İşi El İşlemeleri. Türkiye İş Bankası Yayınları. Ankara.
47. Saral, N., (1996). Deri Sanayi İşletmelerinde Personel Yönetimi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi.
48. Sürür, A., (1976). Türk İşleme Sanatı. Apa Ofset Basımevi. İstanbul.
49. Ther, U., (1993). Türk İşlemeleri-Osmanlı Saray İşlemelerinden Anadolu. İstanbul.
50. Tezcan, H., (1993). İşlemeli Mektup ve Para Çantaları. Antik Dekor Antika Dekorasyon ve Sanat Dergisi. 18:74-77.
51. Tezcan, H., (1997). Osmanlı Saray Pabuçları. P Sanat Kültür Antika Dergisi. 5:92-103.
52. Turan, Ş., (1990). Türk Kültür Tarihi. Bilgi Yayınevi. Ankara.
53. Yakar, E. ve Yakar, E.B., (2011). Maraş İşi Sim Sırma ve Bindallılar. Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları. Halim Ofset. Kahramanmaraş.
54. Yelmen, H., (1985). Türk Deri Sanayi Tarihi. Türk Deri Sanayi Kataloğu: 36. İstanbul.
55. Yetimoğlu, P., (1992). Beypazarı'nda Sırma İşçiliği. Kültür Sanat Dergisi Kahramanmaraş Özel Sayısı. S:72-74. Ankara.
56. Yıldırım, E., (2013). Ankara İli Piyasalarında Bulunan Deri Giyim Aksesuarları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
57. Yıldız, N., (1987). Tarih İçine Deri. Deri Dergisi. 40. Ekim:22-23, Deri Sanayicileri Derneği Yayın Organı.
58. Yıldız, N., (1993). Eski Çağda Deri Kullanımı ve Teknolojisi. Marmara Üniversitesi. Yayın No: 540, 495s. İstanbul.
59. <https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digital-collection/15.+weapons,+armor/489718>.
60. http://www.antiquesword101.com/?filter_tag=cross&page=2&route=product/search#!/SOLD-Antique-18th-century-Turkish-Ottoman-Islamic-gun-cartridge-pouch-embroidered-in-silver/p/18356934.
61. <https://i.pinimg.com/originals/aa/5a/da/aa5ada57e6aa07be3635d0be93192241.jpg>.
62. <https://www.ebay.com/itm/222570217620?rmvSB=true>.
63. <https://tr.pinterest.com/pin/589830882420043810/>.
64. <http://www.madame-soussou.com/women-s-accessories/317-ottoman-shoes-red-leather-metallic-embroidery.html>.